

Skróty, wyrazy i wyrażenia łacińskie używane w biologii

Michał Smoczyk

Wstęp

W zestawieniu uwzględniłem głównie skróty, wyrazy i wyrażenia łacińskie stosowane w botanice i fitosocjologii (z racji swojej profesji). Występują one w diagnozach taksonów i syntaksonów, nazewnictwie, a zwłaszcza cytatach autorów. Jednakowoż, większość z tych skrótów jest na tyle często stosowana w innych dyscyplinach biologicznych, że powinno to ograniczać użyteczności tego zestawienia. Jeśli nie mogłem znaleźć wyjaśnienia jakiegoś skrótu lub wyrażenia zaznaczyłem to znakiem zapytania. W osobnym zestawieniu podaję też kilka najczęściej stosowanych skrótów bibliograficznych (np. *s. a.*, *l. c.* i inne).

Zestawienie to jest pierwszą "**surową**" wersją, jaką zrobiłem na szybko i zapewne wymaga jeszcze wielu poprawek. W miarę wolnego czasu (a tego zawsze nie za wiele...) będę starał się rozwijać wykaz. Jeśli ktoś ma jakieś uwagi, poprawki i sugestie niech pisze na mój adres.

Skróty i wyrażenia stosowane w biologii

skrót	pełne brzmienie	znaczenie polskie
al.	alii	inni
aff.	affinis	bliski, pokrewny
aggr.	aggregatum	agregat (gatunek zbiorowy)
ap.	apud	u
auct.	auctor, auctores	autor, autorzy - jeden, kilku lub więcej autorów bez wyszczególnienia nazwisk
auct. europ.	auctores europaei	autorzy europejscy
auct. plur.	auctores plurales	liczni autorzy
auct. polon.	auctores polonici	autorzy polscy
cf., cfr.	confer, confirma, confirmae, conformis	porównaj, odpowiadający, podobny
coll.	collectiva, collectivus, collectivum	takson zbiorowy (najczęściej w sensie gatunek zbiorowy)
comb.	combinatio	kombinacja, połączenie (cech taksonomicznych)
comb. et stat. nov.	combinatio et status nova	nowa kombinacja i zmiana statusu taksonu
comb. illeg.	combinatio illegitima	kombinacja nieuprawniona, nieważna
comb. inval.	combinatio invalida	kombinacja nieważna
comb. nova	combinatio nova	nowe połączenie (cech)
comb. nud.	combinatio nuda	kombinacja "goła", zastosowana bez opisu lub uzasadnienia
convar.	convarietas	grupa odmian
corr.	correxīt	poprawił
cult.	cultivatus, culturae, cultus	uprawiany, uprawy
cv.	cultivar	kultywar, odmiana uprawna
descr.	descriptio	opis
descr. nov.	descriptio nova	nowy opis
det.	detectio, determinatio, detexit, determinavit	oznaczenie, rozstrzygnięcie, oznaczył, rozstrzygnął
diagn.	diagnosis	diagnoza (taksonomiczna)
diff.	differentia	różnica, również w znaczeniu "różny"
div.	diversus	różny
em., emend.	emendavit, emendatus	poprawił (autor), poprawiony (opis taksonu)
et al.	et alii et ex	i i inni (razem) z

excl. f., fil. f., fo., for. fasc. fragm. gen.	exclusive filius forma fasciculus fragmenta genus grex herbarium	oprócz, wyłączając syn (dla odróżnienia dwóch autorów, ojca i syna) forma fascykuł, plik, wiązka części, częściowo, wykształcony fragmentarycznie rodzaj ranga wewnątrzgatunkowa dawniej stosowana zielnik
hb. h. e. h. l. hybr.	hoc est hoc loco hybrida in	to jest w tym miejscu, tutaj mieszaniec, takson pochodzenia mieszańcowego w
incl. ined. jun., jr.	inclusive ineditus junior	włącznie (jeszcze) nie opublikowany młodszy (dla odróżnienia dwóch autorów, ojca i syna)
juv., jv. leg. loc. class. loc. n. n.	juvenilis, juvenalis legit locus classicus loco non notato	juwenilny, młodociany zebrał stanowisko klasyczne w miejscu (stanowisku) nie podanym, nie zanza- czonym
mod. mut.	modificatio mutatis nec	modyfikacja zmieniony a nie
n. n. n. n. n. n. n. p. nm., nothomor.	nomen non novus nudus nomen novum nomen provisorium nothomorpha	nazwa nie nowy nagi, "goły" (nazwa) nazwa nowa nazwa prowizoryczna, tymczasowa notomorfa (odmiana mieszańcowa), notho - nie- prawdziwy
nothosp., nothosubsp., nssp. nothovar., nvar. nom. nom. abort.	nothosubspecies nothovarietas nomen nomen abortium	podgatunek mieszańcowego pochodzenia odmiana pochodzenia mieszańcowego nazwa nazwa "poroniona", nadmierna, zbyteczna zwykle nadana taksonom już ważne opisanym
nom. alt. nom. altern. nom. ambig. nom. ambig. rejic.	nomen alternativum nomen alternativum nomen ambiguum nomina ambigua rejicien- da	nazwa alternatywna, zastępcza nazwa alternatywna, zastępcza nazwa dwuznaczna nazwy dwuznaczne, które należy odrzucić
nom. cat.	nomen ?	nazwa katalogowa - stosowana, gdy nazwa takso- nu występuje tylko w katalogu handlowym
nom. conf.	nomen confusum	nazwa sporna, dwuznaczna, niejednoznacznie identyfikująca takson
nom. confus.	nomen confusum	nazwa sporna, dwuznaczna, niejednoznacznie identyfikująca takson
nom. cons. nom. conserv.	nomen conservandum nomen conservandum	nazwa zachowana nazwa zachowana ze względu na długotrwałe i powszechne używanie
nom. delend.	nomen delendum	nazwa, której ważność została zniesiona, skaso- wana
nom. descr. nom. dub. nom. err. nom. et stat. nov. nom. gen.	nomen descriptum nomen dubium nomen (errorum?) erratum nomen et status novus nomen genericum	nazwa opisowa nazwa wątpliwa nazwa błędna nazwa i status (pozycja) nowy nazwa rodzajowa

nom. illeg.	nomen illegitimum	nazwa nieprawomocna
nom. illegit.	nomen illegitimum	nazwa nieprawomocna
nom. inv.	nomen inversum	nazwa odwrócona
nom. inv.	nomen invalidum	nazwa (nieważna) niepoprawnie opublikowana
nom. inval.	nomen invalide (publicatum)	nazwa (nieważna) niepoprawnie opublikowana
nom. leg.	nomen legitimum	nazwa uprawniona, poprawna, ważne opublikowana
nom. mut.	nomen mutatum	nazwa zmieniona
nom. nov.	nomen novum	nazwa nowa
nom. nud.	nomen nudum	nazwa "goła"
nom. obsc.	nomen obscurum	nazwa niejasna, niezrozumiała
nom. propos.	nomen propositum	nazwa zaproponowana
nom. prov.	nomen provisorium	nazwa prowizoryczna, tymczasowa - zaproponowana przez autora w oczekiwaniu przyszłej akceptacji
nom. provis.	nomen provisorium	nazwa prowizoryczna, tymczasowa - zaproponowana przez autora w oczekiwaniu przyszłej akceptacji
nom. rej. ¹	nomen rejiciendum	nazwa odrzucona
nom. rejic. ¹	nomen rejiciendum	nazwa odrzucona
nom. restit.	nomen restituendum	nazwa przywrócona, odnowiona
nom. seminud.	nomen seminudum	nazwa "półnaga", niepełna - z bardzo niepełną dia-gnozą
nom. sol.	nomen solum	nazwa "samotna", znaczenie jak nazwa "goła"
nom. spec.	nomen specificum	nazwa gatunkowa
nom. superfl.	nomen superfluous	nazwa zbyteczna, niepotrzebna
nom. tant.	nomen tantum	?
nom. tentat.	nomen tentativum	nazwa próbna
nom. triv.	nomen triviale	nazwa zwyczajna, pospolita, popularna
nom. usitat.	nomen usitatum	nazwa zwykła, błaha
ort. cons.	non	nie
	ortographia conservanda	pisownię taksonu należy zachować z pominięciem zasady pierwszeństwa
p.	pro	jako, np. p. syn. = jako synonim
pl.	planta	roślina
pr.	prope	u, przy, w pobliżu, blisko
p. gen.	pro genere	jako rodzaj
p. hybr.	pro hybride	jako mieszańiec
p. max. p.	pro maxima parte	po większej części
p. min. p.	pro minima parte	w niewielkiej części
p. p.	pro parte	po części
p. sp.	pro specie(s)	jako gatunek
p. ssp.	pro subspecies	jako gatunek
p. syn., pro syn.	pro synonymum (pro synonimo?)	jako synonim
p. var.	pro varietas	jako odmiana
prov.	provisorius	prowizoryczny
rev.	revisio, revidere	sprawił, dosł. zobaczyć ponownie
s.	sensu	według, w znaczeniu
s. amplo	sensu amplificato	w znaczeniu rozszerzonym
s. descr.	sine descriptione	bez opisu, diagnozy (taksonu)
s. l.	sensu lato	w szerokim znaczeniu
	sensu latiore	w szerszym znaczeniu
	sensu latissimo	w najszerszym znaczeniu
s. s., s. str.	sensu stricto	w wąskim znaczeniu
	sensu strictiore	w węższym znaczeniu
	sensu strictissimo	w najwęższym znaczeniu
sec., sect.	sectio	sekcja

sec.	secundum	według (stosownie do)
ser.	series	seria
sine comb.	sine combinatione	bez połączenia, kombinacji (np. epitet gatunkowy bez nazwy rodzajowej)
sine descr.	sine descriptione ?	bez opisu, diagnozy (taksonu)
sine ic.	sine icone	bez ilustracji, rysunku
sine indic.	sine indicatione	bez oznaczenia
sine descr. lat.	sine descriptione	bez opisu (taksonu) w języku łacińskim
sine design. typ.	sine designatio typus	bez typu, brak określenia typu
sine lat. diagn.	sine ?	bez diagnozy (taksonu) w języku łacińskim
sine typ.	sine typus	bez typu, brak określenia typu
sp.	species	gatunek
sp. div.	species diversae	różne gatunki
spp.	?	skrót umieszczony po nazwie rodzajowej oznacza wszystkie (różne) gatunki z danego rodzaju
sq.	sequens	następny, następujący
ssp.	subspecies	podgatunek
stat.	status	status, ranga taksonomiczna
stat. illeg.	status illegitimus	status, ranga nieuprawniona
stat. nov.	status novus	nowy status, ranga (przy zmianie rangi taksonu/syntaksonu)
	sub	pod
subcl.	subclassis	podklasa
subfam.	subfamilia	podrodzina
subfor., subf., subfo., sfor. (i inne warianty skrótów!)	subforma	podforma
subgen.	subgenus	podrodzaj
subsec.	subsectio	podsekcja
subser.	subseries	podseria
subsp.	subspecies	podgatunek
subvar.	subvarietas	pododmiana
sv.	subvarietas	pododmiana
svar.	subvarietas	pododmiana
syn.	synonymum	synonim
trib.	tribus	plemię
typ. cons.	typus conservandus	typ, który ma być zachowany
typ. des.	typi designatio	typ wyznaczony
typo excl.	?	typ wyłączony?
v.	varietas	odmiana
var.	varietas	odmiana
varr.	varietates	odmiany

¹ **Uwaga:** w alfabecie łacińskim pierwotnie nie istniała litera "j", taka często spotykana pisownia jest formą "unowocześnioną" klasycznej łaciny, poprawnie powinno być "*reiciendum*")

Inne oznaczenia

- x - mieszaniec, hybryda np. *Epilobium x interjectum* (*Epilobium montanum* x *alpestre*)
- + - mieszaniec wegetatywny (inaczej chimera – przyp. red.)
- " - kultywar (odmiana hodowlana), nazwy kultywarów ujmuje się w apostrofy, np. *Achillea ptarmica* 'P-lena'

Skróty i określenia syntaksonomiczne

Tego typu skróty i określenia łacińskie można spotkać podczas lektury prac fitosocjologicznych (najczęściej w tabelach fitosocjologicznych). Dodatkowo zamieściłem inne skróty spotykane w tabelach fitosocjologicznych.

skrót	pełne brzmienie	znaczenie polskie
All.	alliancia	związek
Ass.	associatio	zespół
Cl.	classis	klasa
	foederatio	związek (dawne określenie)
O.	ordo	rząd
SAll.	suballiancia	podzwiązek
SAss.	subassociatio	podzespół
SCl.	subclassis	podklasa
SO.	subordo	podrząd
	subfoederatio	podzwiązek (dawne określenie)
	typicum	typowy (podzespół typowy)
D.		takson wyróżniający
Ch.		takson charakterystyczny
AssGr.		grupa zespołów
Comp.		gatunki towarzyszące
ChSC		charakterystyczna kombinacja gatunków (syntaksonu)

Skróty i określenia typowo bibliograficzne

Tego typu skróty i określenia łacińskie można spotkać podczas lektury opracowań naukowych, bądź to starszych, bądź nowszych których autorzy lubią popisywać się znajomością łaciny... ;-)

skrót	pełne brzmienie	znaczenie polskie
a.	anno	rok
c., ca	circa	około
ed.	editio	wydanie, wydawca
e. g.	exempli gratia	na przykład
etc.	et cetera	i tak dalej
etiam v.	etiam vice	patrz także
ib., ibid.	ibidem	tamże (w miejscu wyżej cytowanym)
i. e.	id est	to jest
i. q.	idem quod	taki(e) jak
l. c.	loco citato	w miejscu (poprzednio) cytowanym
ll. cc.	locis citatis	w miejscach (poprzednio) przytoczonych
l. s. c.	loco supra citato	w miejscu powyżej cytowanym
loc. cit.	loco citato	w miejscu (poprzednio) cytowanym
N. B.	nota bene	warte uwagi (używane w celu zwrócenia uwagi na coś istotnego)
op. cit.	opere citato	w dziele (poprzednio) cytowanym
p.	pagina	strona (w publikacji)
p.	pars	część (np. wieloczęściowej publikacji)
pp.	paginae	strony (w publikacji)
s.	sine	bez
s. a.	sine anno	brak roku, bez podanego roku
s. d.	sine datum (dato?)	brak daty, bez daty
s. d.	sine die	brak dnia, bez dnia
s. l.	sine loco	bez podanego miejsca (nie mylić z sensu lato)
s. l. ex.	sine loco exacto	bez podanego dokładnego miejsca
s. n.	sine nomine	brak imienia, bez imienia (nazwy)

skrót	pełne brzmienie	znaczenie polskie
s. n.	sine numero	brak numeru
n. n., N. N.	nomen nescio	imienia nie znam, ktoś nieznany
	sic!	tak! w ten sposób! (dosadne zaznaczenie w cytowanym fragmencie pomyłki lub błędu)
v.	vide	zobacz, patrz
v. i.	vide infra	zobacz niżej
v. s.	vide supra	zobacz wyżej (nie mylić z vs. = versus)
vol.	volumen	tom (publikacji)
voll.	volumina	tomy (publikacji)

Konwencje typograficzne

Ogólnie przyjęta jest konwencja typograficzna drukowania nazw i wyrazów łacińskich **kursywą** (italikiem, czcionką pochyloną), np. *Homo sapiens*. Dotyczy to głównie nazw rodzajowych i niższych, nazwy łacińskie rodzin często nie pochyla się.

Często przy powtarzaniu nazw rodzajowych skraca się je tylko do pierwszej, wielkiej litery, np. *Rosa canina*, *R. dumalis* oznacza *Rosa canina* i *Rosa dumalis*. Rzadziej skraca się nazwę rodzajową do dwóch liter, np. *Chamaenerion angustifolium* do *Ch. angustifolium*, *Chaerophyllum hirsutum* do *Ch. hirsutum*. To samo można robić z epitetem gatunkowym - wtedy stosujemy oczywiście małe litery z kropką, np. *Urtica dioica* do *U. d.* Takie skróty są uzasadnione jedynie w przypadkach, kiedy nazwa nie budzi wątpliwości i wynika z kontekstu, np. artykuł dotyczy dwupienności u pokrzywy zwyczajnej *Urtica dioica* i nazwa ta jest często powtarzana. Jakkolwiek, ta ostatnia praktyka jest rzadko stosowana.

Często nazwiska drukuje się **kapitałikami**. Konwencja ta dotyczy zarówno autorów nazw taksonów czy syntaksonów, jak również jest stosowana w publikacjach naukowych przy cytowaniu źródeł - w tekście oraz spisie cytowanej literatury. Przykładem jest cytowana przeze mnie poniżej literatura, gdzie nazwiska są wydrukowane kapitałikami.

Wykorzystana literatura

- BARKMAN J. J., MORAVEC J., RAUSCHERT S. 1995. Kodeks nomenklatury fitosocjologicznej. Pol. Bot. Stud. Guidebook Ser. 16: 3-58. ISSN 0867-0749. ISBN 83-85444-39-4.
- GREUTER W. et al. (ed.). 2000. International Code of Botanical Nomenclature (Saint Louis Code). Regnum Vegetabile 138. Koeltz Scientific Books, Königstein, URL <http://www.bgbm.fu-berlin.de/iapt/nomenclature/code/SaintLouis/0000St.Luistitle.htm>
- HEJNÝ S., SLÁVÍK B. (ed.). 1997. Kvetena České republiky. 1. Academia, Praha. pp. 557. ISBN 80-200-0643-5.
- KORPANTY J. (ed.). 2004. Mały słownik łacińsko-polski. Wyd. Szkolne PWN, Warszawa. pp. XX + 656. ISBN 83-7195-844-7.
- MATUSZKIEWICZ W. 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. PWN, Warszawa. pp. 536. ISBN 83-01-13520-4.
- WIKTOROWSKI K. Słownik kaktofila. URL <http://www.republika.pl/kwiki/pojecia.html>
- Poza tym korzystałem z kilku pomniejszych innych źródeł oraz różnych swoich notatek.

Warto zaprzeć

- REJEWSKI M. 1996. Pochodzenie łacińskich nazw roślin polskich. Przewodnik botaniczny. Książka i Wiedza, Warszawa. pp. 170. ISBN 83-05-12868-7.

Autor: Michał Smoczyk. Poprawki: Julita.